

«غرائب القرآن»، تفسیری در پیوند اسرار لفظی و معنوی قرآن

تفسیر «غرائب القرآن و رغائب الفرقان» تالیف نظام‌الدین حسن بن محمد نیشابوری تفسیری عقلی با رویکرد ارشادی است...

تفسیر «غرائب القرآن و رغائب الفرقان» تالیف نظام‌الدین حسن بن محمد نیشابوری تفسیری عقلی با رویکرد ارشادی است که با توجه به آموزه‌های لفظی و معنوی قرآن نگارش یافته است و می‌توان آن را یکی از بهترین تفاسیر قرآن کریم به شمار آورد که توانسته است بین اسرار لفظی و معنوی و ظاهری و باطنی قرآن جمع کند و آنها را به هم پیوند بزند.

به گزارش ایکن، تفسیر «غرائب القرآن و رغائب الفرقان» تالیف نظام‌الدین حسن بن محمد نیشابوری تفسیری عقلی با رویکرد ارشادی است که با توجه به آموزه‌های لفظی و معنوی قرآن نگارش یافته است و می‌توان آن را یکی از بهترین تفاسیر قرآن کریم به شمار آورد که توانسته است بین اسرار لفظی و معنوی و ظاهری و باطنی قرآن جمع کند و آنها را به هم پیوند بزند. نیشابوری که بود؟

نظام‌الدین حسن بن محمد بن حسین خراسانی نیشابوری؛ معروف به نظام اعرج از حافظان صاحب نام دنیای اسلام است. خاندان و قبیله او در دیار قم می‌زیستند، اما او در نیشابور به دنیا آمد و در آنجا پرورش یافت. فضل، ادب، تحقیق، تبحر و دقت نظر او در میان متاخرین مشهور بوده است. وی در علوم عقلی صاحب نظر بوده و در فنون زبان و ادبیات عرب دستی توانا داشته است.

از وی آثار بسیاری بر جای مانده است که مهم‌ترین آنها کتاب غرائب القرآن و رغائب الفرقان است. از دیگر تالیفات او می‌توان به «اوقاف القرآن»، «البصائر فی مختصر تنفیح المناظر»، «تفسیر التحریر» که شرح تحریر مجسطی خواجه نصیر طوسی است، «لب التاویل» در تفسیر قرآن، «توضیح التذکره» که شرح تذکره خواجه نصیر طوسی در علم هیئت بوده است، شرح شافیه ابن حاجب در علم صرف معروف به شرح نظام و ترجمه فارسی قرآن اشاره کرد. ویژگی‌های غرائب القرآن

نیشابوری این تفسیر را به اختصار از تفسیر فخر رازی اقتباس کرده و کشف زمخشری از دیگر منابع مهم او بوده است. نیشابوری صرفاً به نقل سخنان فخر رازی و زمخشری بسنده نکرده و حاصل تحقیقات و نکات دقیقی که برآمده از فهم و استنباط خودش بوده را بر آن افزوده است. روایات نبوی و مفسران صحابی و تابعی در این تفسیر جایگاه ویژه دارد. وی در اقتباس از منابع مطرح شده به نقل عبارت رازی و زمخشری پایبند نبوده و در آن تصرفات بسیاری داشته و در صورت مردود دانستن آرای آنها، این مسئله را گوشزد کرده و در صورت وجود کاستی آن را کامل کرده و در اختلاف بین نظریات زمخشری و رازی نظر خود را بر صحت نظر یکی از آنان ابراز داشته است.

وی در انتهای تفسیر در بیان انگیزه خود از نگارش این تفسیر می‌نویسد: «یکی از انگیزه‌های من از نوشتن تفسیر این است که جلیس حیات دنیوی و انیس آخرت من گردد. انگیزه دیگر اینکه بحث‌های مفید تفسیری که در تبیین وجوه اعجاز قرآن کارآمد است و مشکلات الفاظ آن را حل می‌نماید و به شکل پراکنده وجود دارد، جمع نموده، ثبت کنم و اساساً بحث‌های ادبی از قبیل لغت، الفاظ، معانی بیان و وجوه مختلف آن زمانی مفید است که در قرآن کاربردش مشخص شود و مورد استفاده قرار گیرد و من نیز بدین جهت وارد آنگونه بحث‌ها شده‌ام».

نیشابوری در علت انتخاب تفسیر فخر رازی می‌نویسد: «چون مطالب مفید و بحث‌های کارساز در آن وجود داشت و از طرفی مطالب زائد و بی‌ثمر آن، بهره‌برداری مناسب را برای خوانندگان سخت می‌نمود، تصمیم گرفتم با تلخیص آن زوائد را حذف نموده و با اسلوبی مختصر و گویا استفاده آن را برای طالبان، هموار گردانم، به گونه‌ای که خللی به مطلب وارد نیاید».

نیشابوری در تفسیرنگاری شیوه خاص خود را دارد. وی در آغاز سوره‌ها، ابتدا اطلاعات کلی از قبیل نام سوره، مکی، مدنی بودن، عدد آیات و اقوال مربوط به آن، عدد کلمات و حروف آن را ارائه می‌دهد. پس از ذکر آیات قرآنی، قرائت‌های گوناگون را با مشخص نمودن صاحب آن، می‌آورد و در ایراد اختلاف قرائت‌ها تنها به قرائت ده پیشوا مشهور علم قرائت بسنده می‌کند.

از ویژگی‌های این تفسیر علاوه بر جامعیت، دسته‌بندی مطالب است که دسترسی به آنها را سهل کرده است. وی مطالب را چند نوع دسته‌بندی کرده است؛ الفراءات، الوقوف، التفسیر، تقسیم‌بندی اولیه اوست. در بخش تفسیر هم مطالب را به چندین بحث تقسیم می‌کند و هر بحث را به چندین مسئله. در این بین، جداسازی اقوال از هم و نیز تفکیک مطالب آیه و دسته‌آیات، در

تسهیل وصول به مطالب، نقش به سزایی دارد.

صاحب روضات الجنات در اهمیت و جایگاه این تفسیر می نویسد: «تفسیر نیشابوری از بهترین شروح کلام الله مجید می باشد که توانسته است فواید لفظی و معنوی و بهره های ظاهری و باطنی را در خود جمع نماید. نزدیکترین تفسیر از جهت کمیت و کیفیت و ترتیب و شهرت به تفسیر مجمع البیان می باشد، فقط در احکام وقفها، تاویل های آخر آیات و اشارات به دقائق نکات عربی، بیش از مجمع است.»